

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 2, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.001.36

*I. Л. Сазонець,
д. е. н., проф., професор кафедри економіки праці та підприємництва,
Національний університет водного господарства та природокористування
А. Є. Гессен,
ст. викладач кафедри менеджменту,
Дніпропетровська державна фінансова академія*

СОЦІАЛЬНІ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПОСЛУГ

*I. L. Sazonets,
Doctor of Economics, Professor, Department of Human Resources and Entrepreneurship
National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne
A. E. Hessen,
senior lecturer of department of management
Dnipropetrovsk State Financial Academy*

SOCIAL ENTERPRISE APPLICATIONS AND IMPROVEMENT OF SERVICES

Розглянуто механізм підвищення дієвості соціальних програм підприємств в Україні за рахунок посилення корпоративної соціальної відповідальності. Запропоновано шляхи підвищення конкурентоспроможності послуг на основі нарощування та модернізації основних фондів. Встановлено залежність показників які формують сферу послуг. Наведено критерії, які впливають на формування регіонального ринку послуг. Надано оцінку розвитку сучасних підприємств.

The mechanism of increasing the effectiveness of social programs in Ukraine by strengthening corporate social responsibility. Suggested ways to improve the competitiveness of services on the basis of capacity and modernization of fixed assets. Set of indicators depends on which form services. The criteria that affect the formation of a regional market. The estimation of the development of modern enterprises.

Ключові слова: сфера послуг, корпорації, соціальна відповідальність, соціальні програми, показники, оцінка.

Keywords: services, corporations, social responsibility, social programs, indicators, assessment.

Постановка проблеми. Відзначаючи важливу роль сфери послуг в діяльності будівельних підприємств, необхідно підкреслити, що дана галузь діяльності схильна до впливу територіального чинника, і у зв'язку з цим, її специфіку необхідно розглядати з урахуванням регіональних особливостей. При цьому абсолютне кількісне вираження регіональних особливостей в сформованій системі не дозволяє зробити досить повних обґрунтованих висновків про їх вплив на показники роботи підприємств сфери послуг у будівництві. Цьому заважають, насамперед, особливості сформованого адміністративного поділу, які ведуть до істотних відмінностей масштабів будівельної галузі окремих економічних регіонів.

Сфера послуг є складовою частиною будівельного комплексу, бере участь в загальній системі економічних відносин. Мета економічної діяльності – збільшення суспільного багатства в будь-якій формі його прояви. Послуги стали грати цілком самодостатню роль в економіці – склалася сфера послуг та ринок послуг у будівничій галузі. Їх місце в розвитку господарства регіону визначається такими функціями: 1) участь у формуванні частини національного доходу і сукупного суспільного продукту, яка створюється на території даного регіону, а також балансу трудових ресурсів, вирішення проблем зайнятості в населення; 2) вплив на формування балансу грошових доходів і витрат населення, на ріст продуктивності праці в провідних галузях матеріального мультиплікативного ефекту будівництва, а значить, на темп розвитку будівельного господарства [6].

В сучасних умовах ринкового функціонування та специфіки впровадження послуг будівельної галузі не сформувалася уніфікована система показників, особливо показників соціального розвитку. Кожна компанія цілком самостійно визначає для себе таку систему. В економічному середовищі склався набір вимог, яким повинні задовольняти показники б діяльності, серед них потрібно назвати наступні: системність; взаємодоповнюваність; об'єктивність; можливість вираження абсолютними, відносними, питомими величинами; ретроспективність; можливість порівняння, обліку, аналізу. Це зумовлює неспроможність формувати соціальні програми підприємства. Вирішенню цього питання присвячено статтю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні та теоретичні аспекти широкої і важливої теми знайшли відображення в працях таких вчених, як Кожан Т. [1], Гриненко А. [1], Макарова О.В. [2], Новіков В. [3]. та інші. У тій чи іншій мірі це питання присутнє у будь-якому теоретичному аналізі сучасної соціально-економічної ситуації.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних та практичних аспектів підвищення дієвості соціальних програм підприємств в Україні за рахунок посилення системи корпоративної соціальної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Соціальна програма — комплекс узгоджених заходів за цілями, строкам, ресурсами та виконавцями у масштабах визначеної території та галузі соціальної сфери, що спрямовані на вирішення комплексу соціальних проблем. Як правило, соціальний та соціально-економічний ефект соціальних програм виражається в підвищенні якості життя громадян і суспільства в цілому. В процесі реалізації соціальних проектів / програм найчастіше вирішуються нагальні проблеми суспільного характеру: зниження рівня бідності, смертності, зменшення кількості бездомних і т.д. Остання практика розвитку соціальних процесів в Україні підтверджує широку розгалуженість соціальних програм не тільки на галузевому та державному рівні, але й серед багатьох підприємств України. Однією з проблем формування соціальних програм підприємств є відсутність збалансованої системи соціальних показників. Повною мірою це стосується і підприємств будівельної галузі [1].

Ринок послуг будівництва знаходиться в процесі безперервного розвитку, по своєму динамізму перевищує розвиток більшості інших ринків. Про це, зокрема, свідчить швидка і кардинальна зміна актуальності проблематики його функціонування. Досліджуючи результати оцінки стану ринку в 2012–2013 рр. з аналогічною оцінкою 2011–2011 рр., [7] можна спостерігати, по-перше, зміну характеру найбільш проблемних точок розвитку, по-друге, те, що лише частина проблем збереглася, незначно змінивши свої позиції, а інша, фактично, помінялася на свою протилежність". Так трійка лідерів рейтингу проблемних точок змінилася з економічного переліку «високий рівень податків, неплатоспроможність замовників, висока вартість матеріалів, конструкцій, виробів» на організаційний перелік

«відсутність єдиних стандартів узгоджень, нерозвиненість ринку і дефіцит» [5].

З вище сказаного видно, що кожний показник залежить один від одного, та є однаково важливим для формування сфери послуг будівельного ринку. Отже, кожний критерій має функціонувати злагоджено і в сукупності з іншими критеріями, тоді ринок послуг діятиме ефективно і поповнить регіональний бюджет. Важливо приділити увагу не тільки критеріям, що впливають на формування регіонального ринку послуг, але і критеріям оцінки розвитку сучасних підприємств в сфері будівельних послуг. Відбуваються зміни сфери послуг, які відображаються на інших галузях суспільного виробництва, на економіці країни в цілому, а також на умовах життя соціально-економічних груп. Формування різного роду об'єднань підприємств та їх спільна діяльність неминуче ставлять питання оцінки ефективності цих утворень [2].

Наявність розвинутого ринку послуг будівництва, який формує широку доступність і високу якість житлової та комерційної нерухомості, є обов'язковою умовою вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку України, де в поліпшенні житлових умов, за даними Державної служби України кількість сімей та одиниць, які перебували на квартирному обліку на кінець року 2013 склала 808 тис. осіб [7].

Для забезпечення такої потреби потрібно нарощування та модернізація основних фондів для зростання та підвищення конкурентоспроможності будівельної галузі. Проте, що в даний час такий ринок відсутній, свідчать факт неухильного, в чому спекулятивного зростання цін на нерухомість (так наприклад, приріст цін на житлову нерухомість в Україні в період з 2003 р. по 2013 р склав більше 230%).

Якщо розглядаємо сферу послуг, то це, в першу чергу, два вкладники – працівники і споживачі. Поза всяким сумнівом, самі чинники і критерії соціальної відповідальності корпорацій залежать від розміру компанії, від структури власності і від конкурентної стратегії. Якщо компанія вибирає стратегію лідерства, то критерії будуть дуже серйозно відрізнятися від стратегії диференціації, при якій компанія повинна позиціонувати себе, в першу чергу, як соціально-відповідальна компанія [3].

Неплатоспроможність замовників трансформувалася в низьку цінову доступність результатів будівельної діяльності. Фактично, зник з переліку проблемних факторів дефіцит замовлень, який стояв кілька років тому на четвертому місці і означав собою надлишок факторів здійснення будівельної діяльності. Дана проблема змінилася у переліку проблемами дефіциту факторів здійснення діяльності, характерними раніше виключно для лідерів ринку. Надання грошей на соціальні потреби, повернення їх суспільству конкретним і адресним шляхом породжує стійкі уявлення про відновлення соціальної справедливості, зменшує прірву між багатими і бідними, сприяє підтримці балансу сил і якщо не усуває, то ослабляє соціальні конфлікти. Тому, моральний аспект добродійності надзвичайно важливий [1].

Отже, в сьогоденні соціальному становищі дуже важливо, щоб держава, якщо не пропонує власні рішення, то хоча б надавала підтримку заходам, що надходять від нижчих верств, і допомагала їх впровадженню в складну систему вирішення соціальних проблем. Також, дії держави повинні бути направлені на гармонізацію та гарантію захисту інтересів кожної людини.

На сьогоднішній день одне з основних завдань соціальної відповідальності корпорацій – соціальний захист населення від негативних наслідків ринкових відносин в економіці. Це припускає збільшення матеріальної бази зміцнення здоров'я населення, розвиток сфери послуг для населення, задоволення попиту на якість товарів і послуг, створення можливості для поліпшення житлових умов, підтримку балансу між грошовими доходами населення і товарними ресурсами, і насамперед, забезпечення соціальної справедливості в суспільстві.

Найголовніше, чим на сьогодні відрізняється як корпоративна соціальна відповідальність в Україні – це брак традицій та переконливе покликання займатися соціально відповідальною діяльністю. Звичайно, корпоративна соціальна діяльність компаній може допомогти вирішити певні проблеми й отримати довгоочікувані результати, але без підтримки, розуміння і, головне, співучасті громад, держави, неурядових та благодійних організацій пожертви компаній так і залишаться "жертвами".

Формування системи показників повинно здійснюватися на основі багатоваріантних обґрунтувань з використанням достатнього і якісного обсягу інформації та розрахунків, що характеризують різні організаційні економічні, соціальні, технічні, управлінські аспекти життєдіяльності компаній і тим більше – інтеграційних структур. Стабільна й розвинена економіка дає можливості суспільству вдосконалюватися і зростати; водночас саме суспільство має заохочувати підприємства до соціальної відповідальності, адже ця шляхетна справа не лише показує рівень розвитку суспільства, а й стає мірилом честі та сумління кожного громадянина. Основні юридичні аспекти, які турбують громадян: відрахування на соціальний захист працівників, недосконалість системи пенсійного забезпечення працівників. Аналіз програмних документів, в тій чи іншій мірі зачіпають формування ринку послуг з ремонту і будівництва, показує, що частина наявних проблем повною мірою усвідомлюється органами державної влади та місцевого самоврядування, інша ж повністю або частково випадає з їх поля зору. Даний факт з усією очевидністю свідчить про відсутність життєво важливої системи моніторингу і комплексної оцінки стану ринку. Крім того, рішення, запропоновані для виявлених проблем, часто являють собою лише загальні декларації, які не формуються в вигляді конкретних системних заходів, є неоднозначними і викликають бурхливу полеміку. Таким чином, станом на сьогоднішній день справедливо говорити про відсутність на практиці єдиних методик оцінки і всеосяжного розуміння стану ринку, про безсистемність управління його розвитком, що створює загрози для соціального та економічного розвитку України. Аналіз контексту більшості з такого роду висловлювань дозволяє зробити висновок, що основна їх маса ототожнює поняття високорозвинутого і конкурентного ринку послуг у будівництві, не враховує всієї глибини змісту терміну «ринок». Разом з тим, значна частина віддає собі звіт в тому, що являє собою цей ринок, яким має бути його стан, щоб його можна було кваліфікувати як високорозвинений (див. рис.1).

Рис. 1. Види та напрямки впровадження будівельних послуг за видами ринкових суб'єктів [1,3,7]

Відштовхуючись від інституціонального підходу до визначення даного терміну можна укласти, що під ринком послуг з будівництва слід розуміти механізм реалізації мотивуючого прагнення його суб'єктів до раціональної економічної поведінки, тобто до максимізації власної вигоди при мінімумі здійснюваних для цього витрат. Для розвинених економік характерно, що реалізація раціональної економічної поведінки тих чи інших суб'єктів здійснюється в легальних рамках, що, фактично, означає собою те, що суспільство створило дієві бар'єри, які перешкоджають реалізації інтересів одних на шкоду інтересів інших. В Україні, у даний час такі бар'єри ще не створені або залишаються недостатньо дієвими, що впливає на завдання збитків інтересам інвесторів (особливо це проявилось в разі індивідуальних співінвесторів при будівництві об'єктів житлової нерухомості), користувачів результатів будівельної діяльності, кінцеву якість яких як і раніше залишається вельми низьким і т.п.

Розглядаючи види та напрямки впровадження будівельних послуг за видами ринкових суб'єктів (рис.1) слід визначити ефективність впровадження будівельних послуг за видами ринкових суб'єктів для вирішення цілого ряду завдань соціально-економічного розвитку, слід дотримувати тієї точки зору, що при виробництві ремонтної і будівельної діяльності використовувати його потрібно з великою обережністю, а в чистому вигляді він виявляється тут попросту непридатним. Справа в тому, що, по-перше, від процесу і результатів аналізованої діяльності багато в чому залежить безпека суспільства, по-друге, в силу причин результати будівельної діяльності є своєрідним суспільним благом. Останнє диктується тим, що недостатність і недоступність таких результатів в частині житлової нерухомості означає собою маргіналізацію суспільства, а в частині комерційної нерухомості – відставання національної економіки від економік-конкурентів. Таким чином, при впровадженні будівельної діяльності інституціональний механізм ринку повинен розумно поєднуватися з інституційним механізмом державного регулювання як інструменту дотримання громадських інтересів.

З іншого боку, ринок послуг може розглядатися як якийсь організаційно-економічний простір або механізм, покликаний здійснювати на різних рівнях реєстраційну, комунікаційну, перерозподіляють і інші функції. Саме до такого підходу до визначення ринку і відноситься згадане твердження щодо необхідності мати високорозвинений або конкурентний ринок послуг. Даний контекст розгляду ринку послуг з будівництва також відтворює багато «білих плям». По-перше, складно визначити і чисельно описати, який ринок є конкурентним, а який ні. Вербальні ж по своїй суті визначення ринків чистої і олігополістичної конкуренції виявляються при практичній постановці питання непридатними. По-друге, в силу нерівної концентрації капіталу, здібностей менеджменту тощо, навіть конкурентний ринок схильний рухатися по траєкторії згасання конкуренції з поступовим переходом в монополію. По-третє, ринковий організаційно-економічний механізм у випадку послуг і будівельної діяльності не може і не повинен розглядатися як однорідний і єдиний в межах національної економіки. Тут присутні індивідуальні (локальні) особливості, які диктуються різницею економічних, інвестиційних та інших стартових позицій і потенціалів місцевих економік, а також тим, що вплив факторів здійснення будівельної діяльності є вельми скрутним процесом. Перераховані організаційно-економічні особливості функціонування ринку послуг будівництва поглиблюються використанням адміністративного ресурсу, настільки характерним для вітчизняної економіки. Таким чином, конкурентність ринку послуг будівництва сама по собі є досить абстрактним критерієм, і, крім того, в деяких умовах вона не є гарантією належного виконання соціальної функції даного ринку. Відповідно, між поняттями високорозвиненого і конкурентного ринку послуг з ремонту і будівництва не може бути поставлений знак рівності [6].

Висновок. Авторами в статті пропонується теоретико-методологічні та практичні аспекти підвищення дієвості соціальних програм підприємств в Україні за рахунок розвитку системи послуг та посилення системи корпоративної соціальної відповідальності. До складу даного комплексу було запропоновано включити доступність і якість результатів будівельної діяльності, а також те, за яких умов вони були досягнуті. Для оцінки запропонованих параметрів була розроблена відповідна методика, в основі якої лежить обробка результатів опитування компетентних експертних груп.

Систематизація же і конкретизація програмних напрямків дозволила сформулювати першочергові заходи з реалізації програми, що лежать в галузі розвитку державного регулювання лінійного процесу «інвестування – ремонт і будівництво – розподіл результатів ремонтної і будівельної діяльності», а також в галузі створення саморегулюваних і господарських об'єднань учасників ринку, оптимізації допомогою цього організаційних процесів і економічних відносин всередині будівельного комплексу. Сформульована програма розвитку ринку послуг з ремонту і будівництва не розглядається автором як результат дискретного процесу, скоріше вона є кінцевим етапом реалізації циклічного процесу «оцінка стану ринку – ранжування проблематики – формулювання (коригування) програми розвитку – формулювання (коригування) організаційно-економічного забезпечення розвитку ринку послуг з ремонту і будівництва».

Література.

1. Кожан Т., Гриненко А. Соціальний захист сімей з дітьми (міжнародні порівняння та досвід) // Україна: аспекти праці. – 1996. – № 2-3. – С. 46-48.
2. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінка. – К.: Ліра, 2004.
3. Новіков В. Актуальні питання реформування системи соціального захисту населення // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 4. – С. 6-11.
4. Обсяг виконаних будівельних робіт за видами будівельної продукції. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/express/express_u.html

5. Житловий фонд України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Урядовий портал. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.kmu.gov.ua
7. Офіційний сайт Міністерства економіки України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.me.gov.ua

References.

1. Kozhan, T.O and Hrynenko, A.M. (1996), “ Social protection of families with children (international comparison and experience)”, Ukraina: aspekty pratsi, vol. 2, pp. 46–48.
2. Makarova, O.V. (2004), Derzhavni sotsialni prohramy: teoretychni aspekty, metodyka rozrobky ta otsinka [Government social programs: theoretical aspects, method development and evaluation], Lira, Kyiv, Ukraine.
3. Novikov, V. (2005) “Recent issues of reforming the social welfare system”, Ukraina: aspekty pratsi, vol. 4, pp. 6–11.
4. State Statistics Service of Ukraine (2014), “The volume of construction works by type of construction products” available at: http://ukrstat.org/uk/express/expres_u.html (Accessed 13 January 2014)
5. State Statistics Service of Ukraine (2014), “Housing Fund of Ukraine”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 13 January 2014)
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), available at: www.kmu.gov.ua (Accessed 13 January 2014)
7. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2014), available at: www.me.gov.ua (Accessed 13 January 2014)

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"